

A.Gergely András

Élet – avagy Afrika jövővíziója¹

Mihálffy Balázs: *Mpilo – Nem csak mesék Afrikáról*

A frissen megjelent Afrika-kötet minden kétséget kizáróan megjelenésre érdemes, olvasói figyelemre méltó, sőt a legcsekélyebb Afrika iránti vagy világpolitikai érdeklődés esetén lelkesen javallott is. Kivételes vállalása széles körben egyedivé teheti a hazai olvasók előtt, az Afrika felé irányuló figyelem megújulási időszakában, a betűre (még talán a kötet végkicsengésével ellentétben is) éhes emberek számára. Igaz, nem több ezer, de több tucat Afrika-kötet ismeretében határozottan merném állítani, hogy egyetlen más opusz sem hordoz ilyen üzenet-értékeket, egyetlen másikban sincs ilyen lehetséges harmóniában tényhelyzet és vízió, „objektíváció” és szerzői fantázia, „Az Élet” iránti illetően sodró Afrika-motiváció. Lehet ebben talán valamennyi az afrikai (törzsi, régi) irodalom sajátlagosságából, a nemzetközi érdeklődés vagy a pénzpiacok, a nyersanyagforrások vagy az elektronikus forradalmak eseményeire érzékeny átlagpolgári motivációból is, de nekem, az első kételkedő impressziókat idővel legyőzve, végül is rendkívülien kihívónak, türelempróbálóan fantasztának, mesebelien vizionálnak, s mindezeket egybeolvasva is érdekesnek és érdemesnek tetszett...

A mű, a jelzett erények dacára, roppant kiszolgáltatott tünemény. Tartalma sugárzóan hatékony ellentmondásokat rejt magába, így ezek várhatóan olvasóitól is érkeznek, de válaszkritikaként is megfogalmazódnak majd. Amit az alábbiakban mint egyik első olvasója mondhatok, nem értő afrikanistaként, hanem nyitott és reflexív befogadóként teszem. Tehetem ugyanakkor azért, mert olvasószerkesztői szigorral préseltem át magam minden egyes betűjén, s közben az sem hagyott nyugodni, milyen olvasói válaszhatásra számíthat. Ekként értendő minden alábbi tépelődő észrevételem és értékelő elismerésem is.

MPILO (=Élet). Afrikaiasan hangzó kijelentés, szinte lakonikusan rövid és sugárzóan érthetetlen is első pillantásra. Az alcím „mesékre” utaló gesztusa nemcsak „fekete történeteket” ígér „a fekete kontinensről”, hanem az életvalóság vagy képzeletvalóság dichotómiáját is, anélkül azonban, hogy tudományosított fantáziaregényt komponálna. A „fekete” fejezetcímek meglepik a lapozgatót, kissé modorosnak tetsző címválasztással, mintha a 2010 Ramadán havában kelt opusz szurkapisztkálna az elbeszélő jellegű üzenettel, kontrasztba építve az iszlám fehérségét a földrész javának sötétségével. A bevezető fejezetek portré-pillanatai oly életsorsokat beszélnek el, melyek (mintha csak hosszú fejezetekkel később, de) aktuális fonatba, láncszemekbe állnának össze... – ekkor azonban már oly simán, szervesen, a meseiség beszédes logikájával illeszkednek, hogy elmúlik diszkomfort-közérzetünk, mely a személyes portré-sorsok mellérendelő aktualitásai alkalmával még jóval erőteljesebb volt. A kötet második harmadától azután már rádöbbenés kíséri a korábbi fölismerést: az Élet, az élhető, a túléléshez szükséges mindaz, ami itt életutakban, találkozásokban zajlik. Az Élet pedig akkora mozgás sodró állapotába szerveződik, amelyet százmilliók migrációja hitelesíthet csupán.

A *Mpilo* az afrikai belső migráció és a létharc regénye, avagy inkább „meséje”: az *Élet* a túlélés legfőbb kapaszkodója lesz a kötet feléig, s felmentő ítélet, cinkos szövetségesség, nyitott és pártoló kíváncsiság szurkolói attitűdjét idézi elő olvasójában. Úgy is mondhatnám: Afrika föllázad a külső „kitettséget”, ellene irányuló ordas szándékokat ellenző közindulat formájában, s Életmenetet idéz elő népeinek új szövetsége, önszervező buzgalma révén. Ezt a sűrű sodrást, mely átfogja a kötet második felét, a régóta Afrikában élő szerző

¹ Mihálffy Balázs: *Mpilo – Nem csak mesék Afrikáról*. Publikon Kiadó – Magyar-Afrikai Egyesület, Pécs – Budapest, 2011. 310 oldal.

tudástapasztalata hitelesíti: Afrika nevében szó, Afrikáért, sokszor azt sem titkolva, miként tud ártani/használni Afrikában is az Ember, az önszervező, az úrhatnám, a cselezgető-variálgató-ügyeskedő túlélő, a sodrás névtelen sokmilliónyi szereplője, a kötet bevezető blokkjának hétköznapi hősei nemkülönben.

A Szerző szándéka több mint akceptálható, s annyiban, amennyiben nem „Afrika-regényt” akart írni, hanem fikcióvá színesíteni a mondandóját, ebben nem is találhatunk semminemű kifogásolni valót. A kivitelezés azonban más kérdés, két szinten is. Az első *strukturális*: a szerzői üzenet két eltérő blokkba tagolja a tartalmat, szinte két „könyvet” komponál. A valódi szerkezetváltás a dokumentatív első sztori-sorozat, a szereplők „előtörténete” és a Nagy Hálózat második blokkja között van, nyelvileg is, gondolatilag is, perspektívákat tekintve is. Ez a váltás, a széttagolt és kiszolgáltatott társas létből a Kollektív Nagy Mozgalom felé szerveződés, a magánsztori-szintű felvezetés szereplőinek egybefonása a (világméretűvé sűrűsödő) Hálózat képzetével érzékeny alkotói lelemény, teljességgel koherens tartalom. A „második könyv” dramaturgiai megoldásai ebben a szerkezetben visszabillentik az előző lapidáris, magazin-sztori szerű tartalmakat valami félig vizionált jövősférába, miközben világdrámai új sodrásoknak ad hangot az összes, Afrikáról ismert politikai patent használata révén: az el-nem-kötelezettségtől a világbéke-találkozókig, a nyersanyagválságtól a keleti és nyugati politikáknak kitettség sok évtizedes történetéig, a posztgyarmati korszak reménytelen átmenetéig szinte minden „ismerősen cseng” a könyvben. Eközben súlyosan lelepleződik az európai pökhendiség, az amerikai látszatpotenciál, a kínai és indiai „újgyarmatosítás”, az orosz hatalompolitika jövőképe, a nemzetek szintje alatti egyezmények és földrészek fölötti érdekhálók tucatnyi apró játszámája.

A másik szint már inkább *funkcionális*: az irányregény szándéka ebben a drámai „váltásban” mikro-szintű, szavakban és kifejezésekben, dikciókban és bölcselmekben nyilatkozik meg. Ez a nyelvi stilizáltság, mely a kötet nyolcvanhárom-nyolcvanhét százalékában megérlelt kételyek, mély tudások, érzékeny felismerések, magvas tudások tónusában szól, helyenként kitermeli azokat az ellenpontokat, ahol a kötet gondolatisága a szélsőséges sajtó és a világhódító bloggerek narratívái felé tesz engedményeket magamagának. Ezt az olvasói érzületet nem lenne érdemes mellékesnek, tévesnek vagy a többi szövegrész által föloldhatónak tekinteni. A szöveg legnagyobb része megtart egy stiláris egységességet, amikor azonban a Szerző helyenként úgy „kibeszél” a könyvből, hogy azt még kortárs közbeszédi kontextusban is vitathatónak tarthatjuk, akkor nem pusztán az olvasói prűderia mozdul bennünk, hanem a magvas-magasztos és gondolatilag mindenképpen elegáns írói bölcsesség mellett a közéletet mindenhol, így Afrikában is uraló médiaerőszak kerül be a stiláris irodalmi rétegek közé. Ez ha feltűnő vagy felpaprikázó is helyenként, érdekesen emeli be az összképbe azt a kontrasztot, melytől a Szerző nem kívánja stiláris tisztítgatással megszabadítani a mondandót, inkább tudomásulvételére vagy kényszerű elfogadására készíti olvasóit. Ettől a kötet egésze nem szegényebb, hanem (a közhelyesen sokszor emlegetett) „Afrika színessége” úgy válik napégette kényszervalósággá, hogy ezzel visszahat a Nagy Háló(zat) szervezésének indulatosságát elfogadó értékrendünkre is.

Más, de részletekbe menő kérdések is ide kíváncsoznak, miközben a fentiekkel összefüggésben állnak: pl. a Ko-ko „kerettörténete” rész (afrikai) irodalmisága nemesen szép litterátus hagyományt követ és jelenít meg, szinte sugárzóan megnyerő részlet formájában – ugyanakkor még csak egy opuszon belül sem lehetne a sokszor olcsóan pórias nevekkel, ócsárló mondatokkal, fröccsmelléki sumadumákból vett közhelyes „kiszólásokkal” egy kontextusban élnie – e kontraszt azonban sajnos a kötet sok pontján előbukkan. Kétséget sem kizáróan, a Szerzőnek sokszor kifejezetten a kétfajta stílaritás majdhogynem morbid alkalmazása volt vágyott célja, ennek (úgymond) „hitelesítésére” talán több hetilap-tónust használ, mintsem hogy az még az irodalmi stíl része lehetne. Ugyanide tartozik továbbá, hogy a hálózat-rész a maga korszakos és totális vízió mivoltában kifejezetten világpolitikai,

krizisteoretikus mélységű, de az egész rész legvége sajnálatosan kidolgozatlan, szinte „megoldást hiábavalóan keresve” silányra sikeredett... Annak magyarázata, hogy „az élet élni akar”, nem kíván különösebben kényszerű igazolást, de kívánna annál több retorikai és stilisztikai eleganciát, főképp akkor, ha már kiderült, képes erre a Szerző hiteles hűséggel. Mintha az egész kötet a Háló víziójára, rémítően valóságos jövőképre épülne, a közepétől a vége felé egyre habosodó tónusban idézve a MPILO létideológiájává merevedett képzetet. A példa kedvéért csupán egy rövid idézetet erre, a kötet legvégéről:

„Sok őszám halt meg a semmiért. Én csak... értelmet szeretnék adni az ő értelmetlen haláluknak. Kérem, segítsenek. Gréta büszke volt unokáira. / Johannesbogile maga elé meredt, nem szólt egy szót sem, de mindenki hallotta a suttogást. MPILO, MPILO. / A háló terjedt. Ez a háló nem dominanciát terjesztett, hanem kiutat az élet felé. MPILO. / VÉGE”.

A szinte filmszerűen pergő befejezés, melyben az Életigenlő mantra állandósul, éppen azt jelzi egy narratív sodrásban („A háló terjedt”), hogy *maga a terjedés a dominancia*, bármily jószándékkal van is kikövezve. Nem kiútként, csak továbbútként, az Élet felé vezető, azaz jobb lét felé vezető úton haladva. A dominancia viszont nem diktátori rendszer, hanem érvényesülési-érvényességi, amely magát az Életet is élteti. De vajon, ha az Életet éltetni kell, ha a felé vezető (ki)utat keresni kell, akkor nem ellenkező feltételrendszer veszi-e körül továbbra is? Nem ismétlődhetnek-e éppúgy a szereplőkör bemutatását vállaló első könyv magánhistóriái, ha az Élet kíván-követel teret magának? S ha teszi ezt Kínával vagy Indiával, Putyin-Rassz ellenében vagy az amerikai elnökkel szemben is, lehet-e VÉGE a dicső fénybe vetített történetnek ténylegesen is? Hiszen a szereplők a világnagy átalakulás és MPILO-győzelem dacára visszatérnek egy porosabb és afrikaiabb életvilágba, hőseik akár lehetnének ezután már egy következő regény /egyfajta ANTI-MPILO-ként fogant opusz/ szereplői ugyancsak...

Mint a kötet méltánylója, egy sor másik, mostanság megjelenő Afrika-opusz olvasója és olykor kritikusa is, hadd valljam be köntörfalazás nélkül: a mű alapképlete, a helyi világok ismeretéből fogant hiteleség, a vízió önbeteljesítő jóslat-szerűsége akkor is kivételes erényei a könyvnek, ha a súlyarányát tekintve jóval nyomatékosabb „publicisztikai Afrika” dominál az irodalmi stílusforma helyett. A honi ismeretek hiánya Afrikáról oly tetemes, hogy egy mégoly kevert stílusú mű is korszakos hatással számolhat, a kötet tetszetős címlapjáról nem is szólva. S az az örök remény, hogy valamiképpen az Élet regénye, amit a szerzői én belévetít, ténylegesen is százmilliók egyetlen kapaszkodója a fekete földrészen (meg nem is csak ott)...! Mi több, a most még szinte csakis Afrikán kívüli világokban megfogant felismerés, hogy ugyanis az afrikai állapotokból menekülő migrációja szinte előnti a Mediterránomot, Európa Unióját, s nemcsak az Államokat, de Kínát sem éri immár meglepetésként a bevándorló afrikaiak új közösségeinek megtelepedése a földrészen, ellenpontoszható lenne azzal a társadalomtudományi evidenciával, hogy az évente útra kelő tízmilliók is elsősorban Afrikán belül migrálnak, s mindez szinte politikatudományi/közpolitikai értelemben izgalmas keretet ad a Háló szövődésének, a politikai antropológiai felismerésnek is, hogy a hálózatok korábban Afrika sem kerülheti el a beszövődés állapotát, s talán akkor azt sem, hogy önmaga legyen magamaga behálózója, még mielőtt ez másoknak sikerülne jobban. Ezt a felismerést és jövőképet, akut víziót tükrözi valóban példátlan sodrással a kötet, mely ebben a „fekete kontinensről” szóló „nemcsak mesében” nem csupán „fekete történet”, hanem lehetségesen optimista jövőkép. Olykor Élet /MPILO/ helyett is.